

ВИЩА ШКОЛА

УДК 378.096

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.66-1.25>**О. І. Башкір**

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КАФЕДР ПЕДАГОГІКИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено виявленню та систематизуванню перспективних напрямів розвитку кафедр педагогіки закладів вищої педагогічної освіти України в умовах сучасних викликів, а саме: подальше вдосконалення освітньої (на державному рівні, на рівні закладу освіти, на рівні кафедри) та науково-дослідної роботи кафедр (співпраця з опорними й шкільними кафедрами; розвиток інтеграційних процесів у суміжних галузях педагогічної науки; обґрунтування континууму навчання педагогічних працівників упродовж життя; узагальнення методів дослідної діяльності вчителя й освітянина-науковця тощо), формування конкурентоспроможних колективів (організація чіткої роботи кафедри; керівництво науково-педагогічним колективом; формування «команди» однодумців; удосконалення системи розподілу специфічних ролей між членами колективу кафедри; сприяння підвищенню рівня науково-методичної підготовки викладачів, створення умов для розкриття їхнього науково-дослідного потенціалу тощо), створення умов для особистісного зростання керівників кафедр (апробація новітніх методів керування кафедрою, урахування індивідуальних особливостей особистостей підлеглих, делегування повноважень; використання диференційованих підходів і стилів управління для різних груп працівників у різних ситуаціях; формування готовності до нововведень; надання консалтингових послуг тощо), розвиток стратегічного характеру управління кафедрою (розроблення стратегічного плану розвитку кафедри, налагодження контактів з освітніми установами, регіональними органами управління, Міністерством освіти і науки, Національною академією педагогічних наук України, Інститутом педагогіки НАПНУ; удосконалення системи й методів управління кафедрою, їхньої матеріально-технічної бази; вивчення ринків праці, освітніх, консалтингових і наукових послуг; організація комерційної діяльності; інтеграція кафедр педагогіки в структурі ЗВПО; покращення умов для підготовки управлінського резерву, створення асоціацій завідувачів педагогічних кафедр тощо).

Ключові слова: кафедра, педагогіка, перспектива, напрям, діяльність.

Постановка проблеми. Реформування вищої педагогічної освіти України в умовах євроінтеграційних процесів і реалізації державної політики у сфері загальної середньої освіти «Нова українська школа» (2016) здійснюється відповідно до завдань, висвітлених у законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про наукову й науково-технічну діяльність» (2015) тощо. Нормативними документами проголошено доцільність підготовки компетентного, умотивованого до змін учителя як носія гуманістичної філософії національних і загальнолюдських цінностей, коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини; упровадження в практику підготовки освітян наукоємних й інформаційних технологій; розробки спільних європейських площин цінностей, засад складної архітектури професійної підготовки науково-педагогічних і педагогічних кадрів; визначення єдиної методологічної платформи становлення нового вчителя на основі сенсовизначальних принципів і норм,

вироблених педагогікою впродовж її історичної еволюції тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування нової української школи визначально пов'язане з рівнем педагогічної освіти в країні. Тому й надзвичайно актуальною є проблема аналізу стану педагогічної освіти в Україні, її інституцій у сучасних умовах і прогнозування їх розвитку в майбутньому. Над питаннями стратегії розвитку педагогічної освіти працюють В. Бондар, Р. Вернидуб, Л. Вовк, Т. Дороніна, М. Елькін, С. Золотухіна, О. Ільченко, О. Коберник, Л. Міщик, О. Демченко, С. Ніколасенко, Д. Пашенко, О. Савченко, А. Сбруєва, М. Чепіль та інші, котрі безпосередньо чи то опосередковано торкаються питань кафедр педагогіки в структурі закладів вищої педагогічної освіти (ЗВПО).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У дослідженнях зазначених вище науковців виявлено різносторонню діяльність педагогічних кафедр ЗВПО України; визна-

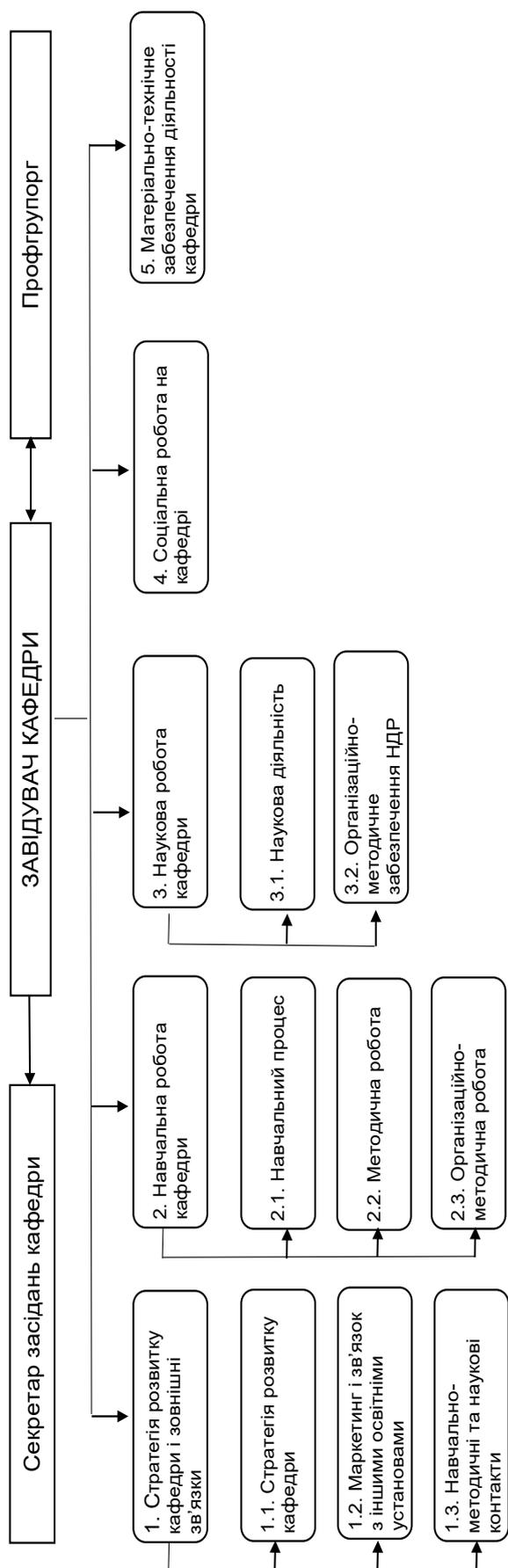

Рис. 1. Організаційно-функціональна структура управління кафедрою

чено необхідність прогресивних змін у сфері вищої освіти України через збереження її кращих традицій, важливість пошуків інноваційних механізмів і фінансово-економічних важелів її модернізації в умовах перманентних суспільних перетворень; визначено актуальними та своєчасними завдання науково-методологічного обґрунтування засад розвитку кафедри як базового елемента в системі управління навчальним процесом вищої школи; найважливішими для подальшої модернізації вищої освіти на рівні кафедри визнано кадровий аспект її організації, запровадження компетентнісних підходів, активних, інтерактивних, мас-медіа й інших сучасних технологій навчання, інтегрованих дисциплін тощо. Однак поза увагою дослідників залишилися питання тенденцій вдосконалення й осучаснення роботи педагогічних кафедр, що зумовило **мету** статті – виявити та систематизувати напрями розвитку кафедр педагогіки закладів вищої педагогічної освіти України.

Виклад основного матеріалу. Стратегія розвитку кафедри – це не лише керівництво до дії, це система цінностей і настанов, що існують на кафедрі, ставлення до роботи, розуміння майбутнього, прагнення до позитивних змін. На думку І. Цепової, розробка стратегії кафедри підпорядковується таким принципам: нормативності, динамічності, комплексності, колективної та особистісної відповідальності, рефлексії, публічності [6, с. 73].

Стратегія розвитку кафедр педагогіки в ЗВПО зумовлена перенасиченістю освітніх послуг державних і приватних ЗВО, підвищенням вимог до якості педагогічної освіти, новими технічними, методичними можливостями отримання освітніх послуг і потребами населення в їхньому різноманітті, конкурентністю закладів вищої освіти в боротьбі за потенційний контингент студентів, інтеграцією педагогічних дисциплін, безпосередньо спрямованих на підготовку вчителів і науково-педагогічних працівників, неузгодженістю роботи педагогічних кафедр із фаховими, відсутністю тісного зв'язку з іншими освітніми установами.

Як відомо, основне завдання кафедри – задоволення потреби в навчанні або підвищенні кваліфікації з використанням нових інформаційних технологій і якісного забезпечення навчального процесу. Адміністративний компонент кафедри мають забезпечувати, крім завідувача, призначені ним його ж заступники з навчальної, наукової, соціальної роботи, а також заступник, котрий відповідає за матеріальну базу й забезпечення навчального процесу. Основні функціональні блоки організаційно-функціональної структури управління кафедрою представлено на рисунку 1 [4, с. 91].

Кожен блок складається з ключових елементів, котрі сприяють якості та результативності роботи

кафедри відповідно до завдань відповідного блоку. За кожним елементом закріплений певний співробітник кафедри, який здатен виявити відповідальність, ініціативу, організаційні здібності та власну майстерність. За кожним елементом поданої вище структури управління кафедри проєктуються цільові завдання, оперативні й перспективні заходи, система контролю.

На сучасному етапі розвитку освіти найважливішою ланкою в управлінні кафедрою є *розробка стратегії її розвитку* й зміцнення зовнішніх зв'язків, яка охоплює такі функціональні завдання:

- розробка стратегії розвитку кафедри;
- маркетинг і зв'язок з іншими освітніми установами (підтримка зв'язків зі школами, які, по суті, є ринком праці для випускників педагогічних ВНЗ, регіональними органами управління, вивчення ринку освітніх послуг, надання консалтингових і наукових послуг у формі консультацій, семінарів, курсів, аспірантури та докторантури тощо);
- налагодження й розвиток навчально-методичних і наукових контактів (підтримка міжнародних зв'язків, участь у відкритих міжкафедральних, регіональних, національних, міжнародних проєктах з метою розробки ефективних навчально-методичних комплексів, організація опорних кафедр задля обміну досвідом споріднених кафедр міста, області, країни).

Аналіз досвіду науково-педагогічної діяльності педагогічних кафедр на кожному з виокремлених етапів, урахування сучасних викликів дали можливість окреслити перспективні напрями її розвитку.

Перший напрям пов'язаний з *освітньою діяльністю* кафедри. Сучасні реалії зумовлюють об'єктивну потребу формування компетентного, умовленого до змін учителя як носія гуманістичної філософії національних і загальнолюдських цінностей, провідника позитивних змін, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. *Це на державному рівні* передбачає розроблення й впровадження нової концепції підготовки педагогічних працівників за сучасними перспективними професіями, зокрема андрагог, асистент учителя, фасилітатор, тьютор; *на рівні закладу освіти* – оновлення механізму підготовки викладачів, працівників освіти в умовах формальної, неформальної, інформальної освіти; організації взаємодії зі структурними одиницями комплексу ЗВПО з метою педагогізації та професіоналізації його освітнього простору; *на рівні кафедри* – постійний пошук інноваційних видів діяльності (створення наукових шкіл, створення інтегрованих програм, впровадження нових форм контролю знань, дотримання принципів Smart-освіти, комерціалізації освітніх послуг, технологізації навчального процесу тощо).

Актуальною в сучасних умовах і такою, що потребує постійного вдосконалення, є *науково-до-*

слідна робота: співпраця з опорними й шкільними кафедрами з метою забезпечення необхідного наукового рівня підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів й обміну передовим досвідом; розвиток інтеграційних процесів у суміжних галузях педагогічної науки; обґрунтування континууму навчання педагогічних працівників упродовж життя; узагальнення методів дослідної діяльності вчителя й освітянина-науковця; розроблення сучасної моделі педагогічної професії в контексті потреб суспільства та глобальних технологічних змін; підготовка тендерних пропозицій на виконання науково-дослідної роботи, організація маркетингу; стимулювання викладачів кафедри до здійснення проєктної діяльності, розміщення статей у журналах, що входять до міжнародних наукометричних баз Scopus, Web of Science, Index Copernicus тощо; реєстрація та створення власних авторських профілів викладачів кафедри в міжнародних наукометричних базах Scopus, ResearcherID у Web of Science, Index Copernicus, пошуковій системі Google Академія, у соціальних наукових мережах Mendelley, Research Date тощо.

Розвиток науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в сучасних умовах пов'язаний також із *формуванням колективу кафедри*: організація чіткої роботи кафедри; керівництво науково-педагогічним колективом; формування «команди» однодумців; удосконалення системи розподілу специфічних ролей між членами колективу кафедри; сприяння підвищенню рівня науково-методичної підготовки викладачів, створення умов для розкриття їхнього науково-дослідного потенціалу, участі в міжнародних науково-дослідних проєктах, отриманні грантів та інвестицій; організація стажування викладачів, аспірантів, докторантів за кордоном; створення рейтингової системи оцінювання діяльності кожного викладача зокрема й кафедри загалом.

Важливим напрямом подальшого вдосконалення науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки є створення умов для *особистісного зростання їхніх керівників*, що передбачає апробацію новітніх методів керування кафедрою, урахування індивідуальних особливостей особистостей підлеглих, делегування повноважень; використання диференційованих підходів і стилів управління для різних груп працівників у різних ситуаціях; формування готовності до нововведень; надання консалтингових послуг; здійснення діагностики професійного потенціалу завідувача; реалізацію лідерських якостей тощо.

Перспективним напрямом науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в умовах сучасних викликів є забезпечення *стратегічного характеру управління кафедрою*: розроблення стратегічного плану розвитку кафедри, налагодження контактів з освітніми установами, регі-

ональними органами управління, Міністерством освіти і науки, Національною академією педагогічних наук України, Інститутом педагогіки НАПНУ; удосконалення системи й методів управління кафедрами, їхньої матеріально-технічної бази; вивчення ринків праці, освітніх, консалтингових і наукових послуг; організація комерційної діяльності; інтеграція кафедр педагогіки в структурі ЗВПО; покращення умов для підготовки управлінського резерву, створення асоціацій завідувачів педагогічних кафедр тощо.

Висновки та перспективи подальшого розвитку дослідження. Вибудова подальшої стратегії розвитку кафедр педагогіки в ЗВПО має враховувати перенасиченість ринку освітніми послугами, що надаються як державними, так і приватними закладами вищої освіти, підвищення вимог до якості педагогічної освіти, нові технічні, методичні можливості отримання освітніх послуг і потреби населення в їхньому різноманітті, конкуренцію закладів вищої освіти в боротьбі за потенційний контингент студентів, інтеграцію педагогічних дисциплін, безпосередньо спрямованих на підготовку вчителів і науково-педагогічних працівників, неузгодженість роботи педагогічних кафедр із фаховими, відсутність тісного зв'язку з іншими освітніми установами.

Серед перспективної тематики подальших наукових досліджень порушеної проблематики визначено з'ясування особливостей організації роботи педагогічних кафедр у непедагогічних ЗВО; визначення внеску кафедр педагогіки ЗВПО в розбудову вітчизняної освіти.

Список використаної літератури:

1. Башкір О.І. Загальна характеристика кафедри як структурного підрозділу вищого навчального закладу. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2016. № IV(49). С. 7–11. URL : http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/ped_psy_iv_49__103.pdf.
2. Башкір О.І. Місце педагогіки в системі педагогічної освіти України в історичному дискурсі XIX – початку XX ст. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 3–4 (18–19). С. 43–56. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/453>.
3. Золотухіна С.Т. Напрями роботи кафедри педагогіки: досвід і перспективи. *Педагогіка та психологія*. Харків, 2015. Вип. № 50. С. 182–190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2015_50_22.
4. Резник С.Д. Управление кафедрой : учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : ИНФРА-М, 2005. 635 с.
5. Сбруєва А.А. Тенденції розвитку європейського простору педагогічної освіти в умовах побудови суспільства знань. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2008. Вип. 37. С. 38–42.
6. Цєпова І.В. Стратегії роботи й перспективи розвитку кафедри (на прикладі кафедри теорії й методики викладання філологічних дисциплін у початковій школі). *Матеріали науково-практичного семінару деканів і завідувачів кафедр* / За ред. А.І. Прокопенка. Харків, 2011. С. 70–83.

Bashkir O. Promising tendencies in the development of general pedagogy departments of institutions of higher pedagogical education

The article deals with the identification and systematization of the promising directions of Pedagogy departments development in Ukrainian institutions of higher pedagogical education under the conditions of modern challenges, namely: further improvement of the educational (at the state level, at the level of the educational institution, at the department level) and scientific research work of the departments (cooperation with the hub and school departments; development of the integration processes with the related branches of pedagogical science; grounding the continuum of the life-long learning for educators; generalizing the methods of teachers' and educator-scientists' research activities, etc.), formation of competitive academic staff (organization of the efficient work of the department; management of academic staff; formation of the like-minded «team»; improvement of the system of distributing specific roles among the members of the department staff; promotion of upgrading teachers' scientific and methodological training, creating conditions for realization of their scientific and research potential etc.), creation of the conditions for personal growth of department heads (approbation of the newest methods of department management, taking into account the individual characteristics of subordinates' personalities, delegation of authority; application of differentiated approaches and management styles for different groups of employees in different situations; formation of readiness for innovations; providing consulting services etc.), development of the strategic character of department management (development of the strategic plan for department development, establishment of contacts with educational institutions, local authorities, Ministry of Education and Science, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Institute of Pedagogy of NAPS; improvement of the system and methods of department management, their material and technical resources; study of labour markets, educational, consulting and scientific services; organization of commercial activities; Pedagogy departments integration in the structure of institutions of higher pedagogical education; improving the conditions for the preparation of the management reserve, creating associations of pedagogical department heads, etc.).

Key words: department, pedagogy, prospect, direction, activity.